

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЛОГОПЕДІЇ З ДІАГНОСТИКОЮ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

TEACHING THE DISCIPLINE «BASICS OF SPEECH THERAPY WITH THE DIAGNOSIS OF PRESCHOOL CHILDREN'S SPEECH AND LANGUAGE DISORDERS»

У статті розкрито зміст та методику викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». З'ясовано, що сучасні реалії вимагають фахівців, здатних до роботи в умовах інклюзивного навчання, зокрема до виховання дітей з порушеннями мовлення у закладах дошкільної освіти загальноорозвивального типу. Спираючись на аналіз даних Єдиної державної електронної бази з питань освіти, з'ясовано зростання пропозиції на ринку освітніх послуг серед закладів вищої освіти в Україні щодо підготовки здобувачів освіти за освітніми програмами, що передбачають поєднання дошкільної освіти з логопедією. Висвітлено сутність та види діагностики порушень мовлення у дітей. На основі аналізу наукових досліджень з'ясовано професійні функції вчителя-логопеда та вихователя ЗДО в умовах роботи у загальноорозвивальній та в інклюзивній групах; визначено, що однією з провідних функцій цих фахівців є діагностична. Встановлено, що для ефективної роботи з дітьми з порушеннями мовлення, у вихователя ЗДО має бути сформована діагностувальна компетентність - здатність обстежувати мовленнєвий розвиток дошкільників, беручи до уваги сформованість мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей та, у разі потреби, встановлювати вид наявного порушення мовлення з подальшим обґрунтуванням логопедичного висновку і визначенням напрямів корекційно-розвиткової роботи. Сформувати означену компетентність у майбутніх вихователів дозволяє дисципліна «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». Її мета – ознайомити студентів із науковими засадами логопедії, як педагогічної науки, етіологією та видами мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку та відомостями, необхідними для аналізу і всебічної оцінки мовленнєвих відхилень у дошкільників, сформувати здатність користуватися конкретними прийомами обстеження порушень мовлення в дітей дошкільного віку. Подано завдання цієї дисципліни та загальні її спеціальні компетентності, а також програмні результати навчання, що вона формує у здобувачів освіти. Наведено орієнтовну структуру та зміст занять дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку», приклади проведення лекційних і практичних та лабораторних занять із використанням інтерактивних методів навчання, приклади завдань для самостійної роботи студентів. Подано рекомендації для викладачів закладів вищої освіти щодо викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку».

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, діти з порушеннями мовлення, діагностика мовленнєвих порушень, діагностувальна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти та вчителя-логопеда, викладання дисципліни.

The article describes the content and teaching methods of the discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders». It was found that modern realities require specialists who are able to work in the conditions of inclusive education, in particular, to educate children with speech and language disorders in preschool education institutions of the general developmental type. Based on the analysis of the data of the United State Electronic Database on Education, the growth of the offer on the market of educational services among higher education institutions in Ukraine regarding the training of students in educational programs involving the combination of preschool education with speech therapy has been revealed. The essence and types of diagnosis of children's speech and language disorders are highlighted. Based on the analysis of scientific research, the professional functions of a speech therapist teacher and educator of a preschool education institution in the conditions of work in general development and inclusive groups have been clarified; diagnostic function has been determined as one of the leading functions of these specialists. It has been found that in order to work effectively with children with speech and language disorders, the teacher of a preschool education institution must have developed diagnostic competence – the ability to examine the speech development of preschoolers, taking into account the formation of speech and non-speech processes of children and, if it is necessary, to define the type of speech disorder with further substantiation of the speech therapy conclusion and determination of directions for corrective and developmental work. The discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders» allows future preschool teachers to develop this competence. Its purpose is to acquaint students with the scientific principles of speech therapy as a pedagogical science, the aetiology and types of preschool children's speech and language disorders, and with the necessary information for the analysis and comprehensive assessment of speech and language disorders of preschoolers, to form the ability to use specific techniques for examining speech and language disorders of preschool children. The tasks of this discipline and the students' general and special competences, as well as the program learning outcomes that it forms have been presented. The approximate structure and content of the discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders», examples of lectures and practical and laboratory classes conducting by means of interactive teaching methods, examples of tasks for independent students' work have been given. Recommendations for teachers of higher education institutions on teaching the discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders» have been represented.

Key words: training of future teachers of preschool education institutions, children with speech and language disorders, diagnosis of speech and language disorders, diagnostic competence of preschool teacher and speech therapist teacher, teaching discipline.

УДК 372.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.13>

Марєєва Т.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки
і психології

Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Барсуковська Г.П.,

ст. викладач кафедри дошкільної
педагогіки і психології
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української освіти вимагає компетентних фахівців, від яких значною мірою залежить виховання, навчання і розвиток майбутніх поколінь. Вихователі закладів дошкільної освіти (ЗДО) забезпечують особистісне становлення дитини, формування її життєвої компетентності, закладають основи її світогляду.

Якість реалізації завдань дошкільної освіти залежить від інтегральної здатності вихователів ЗДО, що визначена Стандартом підготовки бакалаврів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» – «розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього та дошкільного віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов» [11].

Одним із викликів сучасної дошкільної освіти, а відтак і підготовки фахівців, є розвиток, виховання і навчання дошкільників з особливими освітніми потребами. Зумовлено це зростанням кількості дітей раннього і дошкільного віку, що відвідують ЗДО і мають відхилення в психофізичному розвитку. Значна кількість таких дітей має порушення мовлення, що є окремим видом дизонтогенезу (діти-логопати, діти з вадами мовлення) або входить до структури провідного дефекту (діти з порушеннями опорно-рухового апарату, з вадами слуху, зору, з інтелектуальними порушеннями, затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектру). Порушення мовлення у дошкільників можуть бути як майже непомітними (дефектна вимова окремих звуків, невідповідність словника вікові, наявність окремих аграматизмів у мовленні), так і яскраво вираженими (аж до повної відсутності вербальних засобів комунікації) і потребувати певного рівня підтримки дошкільника у процесі здобуття ним освіти. Визначенням освітніх труднощів, зумовлених тим чи іншим порушенням у розвитку дитини та встановленням необхідного рівня підтримки дитини займаються фахівці інклюзивно-ресурсних центрів [6]. Надання підтримки II-V рівнів та забезпечення освітніх потреб дитини стає завданням команди фахівців, до якої входять як керівники закладів освіти, дефектологи, батьки дошкільника, так і вихователі та їх асистенти, і реалізується в умовах інклюзивної групи. Якщо встановлено, що вихованець потребує першого рівня, то він відвідує звичайну вікову групу ЗДО [7]; за можливості, корекційні послуги надаються такій дитині фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів. Проте як показує практика, найчастіше освітня та корекційна робота з такою дитиною здійснюється вихователями, тієї групи, що вона відвідує. Це актуалізує необхідність формування у майбутніх вихователів ЗДО фахової

компетентності щодо роботи з дітьми з порушеннями мовлення. Одним із складників означеної компетентності, на наш погляд, є здатність до обстеження (діагностування) рівня мовленнєвого розвитку дошкільників та виявлення у них можливих порушень мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Попит на фахівців дошкільної освіти, здатних до роботи з дітьми з порушеннями мовлення зумовив пропозицію на ринку освітніх послуг серед закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні. Так, станом на вересень 2022 згідно із даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) [2] із 47 ЗВО, що здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, 7 університетів здійснювали прийом документів для вступу за освітніми програмами (ОП), що передбачають поєднання дошкільної освіти з логопедією: ОП «Дошкільна освіта та логопедія» (Бердянський державний педагогічний університет, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка), ОП «Дошкільна освіта. Логопедія» (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди), ОП «Дошкільна освіта, спеціальна освіта (логопедія) (Рівненський державний гуманітарний університет). Крім того 24 ЗВО, за даними ЄДЕБО [3], здійснювали прийом документів на підготовку бакалаврів за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Логопедія, які також можуть працювати з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення. Здобувачі освіти за означеними вище спеціальностями та освітніми програмами опановують низку спеціальних дисциплін, що формують у них готовність до діагностування порушень мовлення у дітей та планування й реалізацію корекційно-розвиткової роботи з їх подолання.

Разом із тим, відповідно до Стандарту підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта [11] майбутні вихователі незалежно від освітньої програми, за якою навчаються, мають набути спеціальних (фахових) компетентностей (КС) та програмних результатів навчання (ПР), що стосуються реалізації інклюзивної освіти в дошкільній, а саме: «КС-10. Вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням», «КС-15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей», «ПР-03. Розуміти природу і знати вікові особливості

дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами», «ПР-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності», «ПР-08. Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням», «ПР-10. Бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами», «ПР-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини». Вказане ще раз підкреслює необхідність підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з дітьми різних категорій як у команді фахівців, так і одноосібно

Проблема підготовки майбутніх педагогів, зокрема і вихователів ЗДО до роботи з дітьми з порушеннями мовлення стала предметом досліджень низки українських вчених. Так, різноманітні аспекти підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності досліджувалися Г. Мицик, Н. Пахомовою, Ю. Пінчук, Н. Савіною, Н. Сінопальниковою, Н. Федоровою, С. Цимбал-Слатвінською, Л. Черніченко, М. Шеремет та ін. Дослідження, спрямовані на вивчення проблем підготовки педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзії проводилися М. Бевзюк, І. Калиновською, А. Колупаєвою, З. Ленів, І. Малишевською, О. Мартинчук, С. Мироною, О. Таранченко, М. Чайковським, С. Чупахіною, З. Шевців та ін. Проблема формування професійної готовності вихователів ЗДО до роботи в умовах інклюзії знайшла відображення в напрацюваннях А. Аніщук, Ю. Бойчук, О. Голук, Л. Зданевич, О. Кас'яненко, Г. Косаревої, Н. Суховієнко, Т. Цегельник та ін.

Цілком погоджуємося із позицією О. Мартинчук [5] стосовно того, що педагоги в ЗДО іноді бувають першими особами, хто в процесі роботи та спостережень за дошкільниками помічає певні особливості психофізичного, зокрема мовленнєвого розвитку дитини та інформує про них батьків вихованців. З огляду на сенситивність раннього і дошкільного віку для оволодіння та корекції мовлення дітей, важливо якомога раніше виявити і діагностувати порушення в розвитку мовлення дитини, щоб вчасно розпочати адекватну корекційну роботу з нею та забезпечити, в разі потреби, її якісний психолого-педагогічний супровід в освітньому процесі дошкільної установи.

Термін «діагностика» застосовується як у природничих (біології, екології, медицині), так і в соціальних (економіці, соціології, педагогіці) науках.

Як указують Є. Линдіна та О. Ревуцька [12, с. 7], діагностика є діяльністю, спрямованою на вивчення фактичного стану й специфічних особливостей педагогічної взаємодії, а також на прогнозування тенденцій їхнього розвитку як основи для визначення мети й проєктування педагогічного процесу. Тобто метою діагностики є класифікування наявних симптомів та, за необхідності, встановлення основних показників розладу. Після цього мають бути визначені рекомендації щодо подолання (корекції) конкретного порушення та забезпечення індивідуального підходу до дитини.

На думку Є. Линдіної та О. Ревуцької [12] діагностику, спрямовану на виявлення індивідуальних особливостей, властивих конкретній дитині проводять протягом усього навчального року, використовуючи різні методи логопедичного обстеження, передусім – спостереження за дітьми і їхнім мовленням на заняттях та під час режимних процесів. Найбільш оптимальним режимом організації системи логопедичного обстеження, з точки зору дослідниць, є проведення первинного (на початку навчального року), проміжного та підсумкового (у кінці навчального року) діагностичних вимірів. Так, наукині зазначають, що на початку навчального року (протягом вересня) проводять основну первинну діагностику, спрямовану на вивчення стартових умов (первинного рівня розвитку), визначення досягнень дитини на момент обстеження, а також встановлення проблем розвитку, для розв'язання яких потрібна допомога логопеда та інших фахівців. На підставі результатів цієї діагностики формулюють логопедичний діагноз, визначають завдання роботи й проєктують освітній маршрут дитини на рік. Як вказують Є. Линдіна та О. Ревуцька, в кінці навчального року (зазвичай у травні) проводять основну підсумкову діагностику. За її результатами оцінюють міру розв'язання поставлених завдань і визначають перспективи подальшого проєктування корекційно-логопедичного процесу з урахуванням нових завдань розвитку певної дитини. «Ідеальною нормою» для цього типу діагностики, за твердженням дослідниць, є характеристика розвитку, що відповідає віковій дитині. У період між первинною й підсумковою проводять проміжну діагностику. Її доцільно проводити не з усіма дітьми групи, а вибірково – лише з тими, у кого спостерігаються істотні проблеми розвитку. Метою проведення вказаного типу діагностики є оцінка правильності обраної щодо дитини стратегії освіти, виявлення динаміки розвитку. За її результатами фахівці, за необхідності, можуть внести корективи в педагогічний процес.

Відтак, очевидним стає, що без проведення якісної діагностики неможливе проєктування розвитку і навчання дітей раннього і дошкільного віку, тобто складання індивідуальної програми розвитку. Остання, згідно статті 1 Закону України

«Про освіту» [9] є документом, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/ послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. Таким чином, здійснення діагностування мовленнєвого розвитку дітей, виявлення у ньому відхилень від вікової норми є однією з професійних функцій логопеда і вихователя.

Так, серед функцій вчителя-логопеда, фахівця, який працює з дітьми з мовленнєвими порушеннями та здійснює корекційно-виховну роботу, Г. Мицик виокремлює: діагностико-аналітичну, корекційно-розвиткову, дидактичну, виховну; консультативну, трансформаційну, конструктивно-організаторську, комунікативну [8, с. 86-87]. Зокрема діагностико-аналітична функція вчителя-логопеда полягає у виявленні відхилень у розвитку дітей, констатації особливостей їх мовленнєвого, психічного розвитку, а також освітніх досягнень.

Ключовою фігурою, що здійснює освітню діяльність у загальнорозвивальних, спеціальних для дітей з порушеннями мовлення чи в інклюзивних групах ЗДО, на думку О. Кононко [10], є вихователь. Сучасний вихователь дошкільної установи, з точки зору Л. Загородньої та С. Тітаренко, покликаний виконувати низку професійних функцій, а саме: оздоровчо-профілактичну, освітню, виховну, розвивальну, нормативну, просвітницьку, комунікативну, інформаційну, координувальну, функцію рефлексії, діагностико-прогностичну, планувальну, контролюючу, самовдосконалення [4, с. 13]. Діагностико-прогностична функція вихователя, на їхню думку, полягає у тому, що педагог, здійснюючи освітній процес, має бути здатним вибудовувати діагностичні цілі, прогнозувати результати діагностичної діяльності, добирати або розробляти діагностичний інструментарій, спільно з іншими фахівцями, зокрема з вчителем-логопедом, здійснювати грамотне психолого-педагогічне діагностування, аналіз та інтерпретацію отриманих даних, проєктувати й реалізовувати освітній процес на основі системної діагностики. Крім того, як вказують дослідниці, означена функція забезпечує можливість прогнозування педагогічного процесу в цілому та розвитку особистості кожної дитини в ЗДО [4, с. 15].

Аналогічної точки зору щодо визначення функцій вихователя інклюзивної групи ЗДО, дотримується Т. Цегельник. Їх дослідниця умовно поділяє на функції, що відображають сталі підходи до навчання, та специфічні функції, спрямовані на роботу в інклюзивних групах дошкільних установ [13, с. 86-88]. Зокрема діагностико-прогностична функція і інтерпретації Т. Цегельник полягає

в «умінні використовувати діагностичні методики в роботі з дітьми, зокрема з особливими освітніми потребами, при оцінюванні їхнього розвитку та потреб, а також прогнозувати можливі результати своєї діяльності» [13, с. 88].

Реалізація вихователем діагностико-прогностичної функції дозволить забезпечити організацію індивідуалізації освітнього процесу, яка, на думку Т. Бондар, полягає у: по-перше, створенні індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану, у яких чітко зазначені потрібні умови для успішного навчання дитини з особливими освітніми, зокрема мовленнєвими, потребами в інклюзивній групі ЗДО; по-друге, можливості надання додаткової корекційної та розвивальної допомоги дітям з особливими освітніми потребами; і, нарешті, по-третє, моніторингу за динамікою розвитку дитини з особливими освітніми потребами [1].

Дослідниця О. Мартинчук, вивчаючи проблему формування професійної компетентності вихователя ЗДО у сфері розвитку дітей з особливими освітніми потребами, визначає останню як здатність ціннісного самовизначення педагога відносно цілей, завдань, засобів і перспектив взаємодії з дітьми, націлених на їх адекватний розвиток відповідно наявної нозології [5]. Складниками такої компетентності, на думку вченої, є концептуальний, інструментальний, інтегративний, контекстуальний, технологічний, рефлексивний, комунікативний. Зокрема інструментальний складник передбачає володіння базовими загальнопедагогічними вміннями, такими, як гностичні, аналітико-діагностичні, конструктивні, креативні, оцінювальні, інформаційні, організаторські, когнітивні.

Таким чином, проведення діагностики різних компетентностей у дошкільників та дітей раннього віку, визначення відповідності рівнів їх сформованості віковій нормі, розпізнавання обдарованості або відхилень у розвитку вихованців, зокрема порушень мовлення, є однією із професійних функцій вихователя ЗДО.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У проаналізованих нами дослідженнях вчені розглядають структуру готовності фахівців до роботи з дітьми з порушеннями мовлення, визначають функції вчителя-логопеда, вихователя інклюзивної групи та описують ефективні шляхи підготовки фахівців до роботи із вказаним контингентом вихованців. Однак, питання підготовки вихователів ЗДО до проведення діагностування порушень мовлення у дітей залишається не повністю дослідженим.

Формулювання цілей статті. У цьому сенсі доцільним вбачається висвітлення змісту й методики викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» для здобувачів освіти, що

опановують спеціальність 012 Дошкільна освіта за ОП, що передбачають поєднання дошкільної освіти з логопедією.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З огляду на проаналізовані дослідження, присвячені проблемі підготовки вчителя-логопеда та вихователя ЗДО, зокрема й до роботи в умовах інклюзивної групи, вважаємо, що здобувач освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта має набути низки компетентностей, які уможливають успішну реалізацію ним професійних функцій. Разом із тим, на нашу думку, для ефективною роботи в умовах загальнорозвивальної або інклюзивної групи ЗДО, яку відвідують діти з мовленнєвими порушеннями, вихователь має набути й діагностувальної компетентності. Її ми розглядаємо як здатність обстежувати мовленнєвий розвиток дошкільників, беручи до уваги сформованість мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей та, у разі потреби, встановлювати вид наявного порушення мовлення з подальшим обґрунтуванням логопедичного висновку і визначенням напрямів корекційно-розвиткової роботи.

Сформувані означені компетентності у майбутніх вихователів дозволяє дисципліна «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». Її мета – ознайомити студентів із науковими засадами логопедії, як педагогічної науки, етіологією та видами мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку та відомостями, необхідними для аналізу і всебічної оцінки мовленнєвих відхилень у дошкільників, сформувані здатність користуватися конкретними прийомами обстеження порушень мовлення в дітей дошкільного віку. Конкретизується вона у завданнях дисципліни, а саме:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти з етіологією та симптоматикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку;

- формування у студентів знань щодо етапності і методики проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку;

- формування у студентів знань про інструментарій логопедичного обстеження дітей та фахових вмінь його застосовувати;

- формування знань здобувачів освіти про структуру та етапи заповнення мовленнєвих карток для дітей з різними вадами мовлення та вмінь правильно їх оформлювати;

- формування у студентів умінь проведення обстеження мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей дошкільного віку;

- формувати у студентів вміння взаємодіяти з батьками вихованців щодо виявлення порушень мовлення в дітей.

Загалом дисципліна «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» передбачає 4 кредити ECTS,

що становить 120 годин, з яких 40 годин відведено на аудиторну роботу і 80 годин – на самостійну роботу студентів.

У процесі вивчення дисципліни здобувачі освіти набувають низки загальних і спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання, а саме:

- Загальні компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; здатність до міжособистісної взаємодії; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- Спеціальні компетентності: здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації; здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими; вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням; здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей; здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками; здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини; здатність до синтезу медико-біологічних та психолого-педагогічних знань про дизонтогенез, зокрема мовленнєві порушення у дітей раннього та дошкільного віку; здатність до своєчасного виявлення та визначення логопедичних діагнозів дітей із порушеннями психофізичного розвитку;

- Програмні результати навчання: розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами; встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами; вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами; збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини; враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку; розуміти і визначати етіологію,

симптоматику, патогенез та методичні аспекти реалізації корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку в ЗДО; використовувати комплекс логодіагностичних методик для визначення рівня сформованості мовленнєвих функцій та мовленнєвої діяльності у дітей раннього та дошкільного віку.

Орієнтовна структура дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» подана у таблиці 1.

Орієнтовний зміст аудиторних занять із кожної теми подано в таблиці 2.

Викладання означених тем під час аудиторних занять визначається їх специфікою, тим, що преважує теорія чи методика діагностики порушень мовлення у дошкільників.

Так, під час лекційного заняття з теми «Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень» ми ознайомлюємо здобувачів освіти з основними причинами мовленнєвих порушень, їх впливом на тяжкість мовленнєвих вад у дітей. При цьому звертаємо увагу студентів на те, що під причиною порушень мовлення розуміють вплив на організм зовнішнього або внутрішнього шкідливого фактора або їх взаємодії, які визначають специфіку мовленнєвого розладу і без яких останній не може виникнути.

Розглядаючи причини мовленнєвих порушень, наголошуємо, що вони поділяються за різними критеріями: 1) за походженням чинника мовленнєвого порушення (зовнішні, внутрішні); 2) за часом дії чинника (спадкові, вроджені, набуті); 3) за механізмом виникнення (органічні, функціональні). Разом із тим, пропонуємо здобувачам освіти поміркувати над прикладами тих чи інших порушень мовлення, що зустрічаються у дітей та над причинами їх виникнення.

Особливу увагу майбутніх вихователів ми звертаємо на основні симптоми притаманні порушенням мовлення (за клініко-педагогічною та психолого-педагогічною класифікаціями) у дітей дошкільного віку: дисфонія – порушення голосової функції; брадилалія і тахілалія – порушення темпу мовлення, його уповільнення або прискорення відповідно, у поєднанні з загальною нерозбірливістю; заїкання – порушення темпу і ритму мовлення унаслідок судомного стану периферійних органів мовлення, а також як порушення комунікативної функції мовлення за збереженості мовленнєвих засобів спілкування (звуків, складів, слів, фраз); дислалія – порушення вимови звуків унаслідок механічних недоліків будови губ, язика, твердого і м'якого піднебіння, зубів та щелеп або порушень у їх функціонуванні; ринолалія – порушення тембру голосу (гугнявий відтінок голосу) та звуковимови, зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами артикуляційного апарату; дизартрія – порушення вимови звуків, тембру голосу унаслідок недостатньої іннервації органів мовлення,

через що обмежується їхня рухливість, спостерігається гіпертонус чи гіпотонус у м'язах артикуляційного апарату; алалія – відсутність або недорозвинення мовлення (звуконаслідування, окремі звукокомплекси, обмежений словниковий запас, аграматизми в мовленні) у дітей унаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку; афазія – розпад або повна чи часткова втрата сформованого мовлення дитиною після трьох років унаслідок локальних уражень головного мозку; фонетичне недорозвинення мовлення – порушення звуковимови, звукової та складової структури слова, просодики; фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення – порушення вимовної сторони мовлення унаслідок дефектів сприймання і вимови фонем; загальне недорозвинення мовлення – порушення усіх компонентів мовлення, що входять до його звукової та смислової сторін.

Окрім того, на занятті, по можливості, ми намагаємося продемонструвати здобувачам освіти аудіо– та/або відеофрагменти мовлення дітей із вказаними порушеннями мовленнями.

Також під час лекції ми ознайомлюємо студентів із критичними періодами у розвитку мовлення дітей (1-2 роки, 3 роки, 6-7 років) – періодами, що характеризуються найбільшою сприйнятливістю до негативних впливів на розвиток мовлення вихованців – та пропонуємо знайти пояснення, чому саме той чи інший період життя дитини вважається критичним і для виникнення яких вад мовлення він може бути сенситивним.

Заняття, присвячені теоретичним і методичним аспектам діагностування стану мовлення в дошкільників та виявлення порушень його фонетичної, лексичної та граматичної сторони передбачають розкриття послідовності проведення логопедичного обстеження, вимог до його процедури та матеріалу, що використовується. Тому під час лекційних занять ми ознайомлюємо студентів зі структурою мовленнєвих карток різних авторів (А. Король, Ю. Рібцун, І. Дмитрієнко, Л. Федорович та ін.) та альбомами для обстеження мовлення у дітей А. Малярчук, Г. Блінової, Л. Федорович, В. Володіної та ін. Окремі прийоми обстеження різних сторін мовлення, а також процесів, що становлять передумови для його виникнення і розвитку (як-от: загальна, мімична і дрібна моторика, зорове і слухове сприймання, пам'ять, увага, мислення) у дітей раннього і дошкільного віку ми розглядаємо під час вивчення тем, які присвячені методиці обстеження моторики, немовленнєвих процесів, імпресивного й експресивного мовлення.

Так, наприклад, тема «Методика обстеження експресивного мовлення у дітей дошкільного віку» розрахована на 8 годин аудиторних занять, з них 2 години – лекційних, 2 години –практичних і 4 години – лабораторних занять. Такий розподіл

Таблиця 1

Структура дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку»

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин		
		Лекційні заняття	Практичні /лабора-торні заняття	СРС
1.	Предмет логопедії та її психологічні, анатомо-фізіологічні й лінгвістичні засади	2	2/0	6
2.	Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/0	6
3.	Послідовність та вимоги до проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/0	5
4.	Діагностичний інструментарій логопедичного обстеження	2	2/0	8
5.	Методики діагностування мовленнєвого розвитку дітей раннього віку	2	2/0	10
6.	Методика обстеження немовленнєвих процесів та моторики як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/2	10
7.	Методика обстеження імпресивного мовлення як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/2	15
8.	Методика обстеження експресивного мовлення у дітей дошкільного віку	2	2/4	20
Всього: 120		16	16/8	80

Таблиця 2

Зміст занять з дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку»

№ з/п	Питання, що розглядаються під час заняття
1.	Предмет логопедії та її психологічні, анатомо-фізіологічні й лінгвістичні засади 1. Предмет і завдання логопедії. 2. Психологічні основи логопедії як науки. 3. Анатомо-фізіологічні механізми мовлення. 4. Лінгвістичні основи логопедії. 5. Зв'язок логопедії з іншими науками.
2.	Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Історичний аспект розуміння причин мовленнєвих порушень. 2. Етіологія порушень мовлення. 3. Критичні періоди розвитку мовлення в дітей. 4. Критерії, покладені в основу класифікації мовленнєвих порушень. 5. Клініко-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень. 6. Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень. 7. Місце агнозій/порушень гнозису та апраксій/диспраксій у структуру мовленнєвих порушень. Поняття коморбідності порушень.
3.	Послідовність та вимоги до проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Етапи логопедичної діагностики (обстеження). 2. Логопедична діагностична модель. 3. Вимоги до дидактичного матеріалу.
4.	Діагностичний інструментарій логопедичного обстеження 1. Принципи та етапи логопедичного обстеження. 2. Альбоми для обстеження мовлення в дітей. 3. Мовленнєві картки як діагностичний інструментарій логопедичного обстеження.
5.	Методики діагностування мовленнєвого розвитку дітей раннього віку 1. Особливості обстеження мовлення дітей раннього віку. 2. Шкала Апгар та значення її показників при оцінюванні ризиків виникнення й розвитку мовленнєвих патологій у дітей раннього віку. 3. Специфіка обстеження дітей від народження до трьох років: – Діагностування стану домовленнєвого розвитку немовляти – Варіанти діагностики мовленнєвих порушень у дітей 2-3 року життя (за Н. Кабельніковою, Т. Фотековою, Ю. Разенковою, О. Карасьовою, Н. Манько).

№ з/п	Питання, що розглядаються під час заняття
6.	Методика обстеження немовленнєвих процесів та моторики як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Особливості обстеження процесів зорового сприймання у дітей; 2. Особливості обстеження уваги у дітей. 3. Обстеження пам'яті у дітей дошкільного віку. 4. Обстеження мисленнєвих процесів у дітей. 5. Особливості обстеження загальної моторики. 6. Обстеження дрібної моторики у дітей дошкільного віку. 7. Особливості обстеження мимічної моторики
7.	Методика обстеження імпресивного мовлення як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Діагностика розуміння дітьми мовлення на рівні діалогу. 2. Діагностика розуміння дітьми інструкцій, що передбачають одну і декілька дій. 3. Особливості обстеження слухового сприймання в дошкільників. 4. Обстеження стану звукового аналізу слова. 5. Діагностика розуміння дошкільниками слів. 6. Діагностика розуміння і розрізнення дітьми граматичних конструкцій. 7. Діагностика розуміння дошкільниками фразового мовлення та тексту.
8.	Обстеження будови і функцій артикуляційного апарату, дихання, голосоутворення, темпоритмічної сторони мовлення у дітей дошкільного віку 1. Особливості обстеження будови і функцій артикуляційного апарату. 2. Логопедичне обстеження дихальної функції у дітей дошкільного віку. 3. Особливості обстеження голосу в дошкільників. 4. Обстеження темпоритмічної сторони мовлення в дітей дошкільного віку.
9.	Методика обстеження фонематичного сприймання, звуковимови та складової структури слова як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Особливості обстеження слухового сприймання в дошкільників: – діагностика стану слухової уваги; – діагностика стану слухової пам'яті; – діагностика фонематичних процесів; – діагностика слухового контролю. 2. Обстеження стану звукового аналізу слова. 3. Обстеження звуковимови в дітей: – діагностика ізольованої вимови звука; – діагностика вимови звука в складах; – діагностика вимови звука в словах; – діагностика вимови звука в фразовому мовленні. 4. Обстеження складової структури слова.
10.	Методика обстеження експресивного мовлення у дітей дошкільного віку 1. Особливості обстеження лексичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку. 2. Особливості обстеження граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку. 3. Особливості обстеження діалогічного мовлення в дошкільників. 4. Обстеження монологічного мовлення в дошкільників.

занять пов'язаний із тим, що тема охоплює значний масив інформації, а також потребує тривалого часу, щоб сформувати здатність у майбутніх вихователів обстежувати експресивне мовлення дошкільників, що охоплює його фонетичну сторону (звуковимову та її стан залежно від будови та моторики артикуляційного апарату, типу дихання, сформованості фонематичного сприймання, а також складову структуру слова, темпоритмічну організацію висловлювання, стан голосової функції), стан активного словника, граматичну правильність мовлення, його зв'язність.

Відтак, під час лекційного заняття ми звертаймо увагу здобувачів освіти, що для того, щоб

мати загальне уявлення про мовлення дошкільника, обстеження варто розпочати із короткої бесіди з дитиною про її життя. Використовуючи метод «мозкового штурму» спільно із студентами ми складаємо орієнтовний перелік питань, що можуть бути використані під час такої розмови.

Оскільки вимова звуків, слів, речень вимагає чіткої мовленнєвої моторики, послідовного і вправного переключення з однієї артикуляційної позиції на іншу, під час діагностування звуковимови необхідно звертати увагу на особливості анатомічної будови артикуляційного апарату та його функцій. Тому під час лекції ми використовуємо показ презентації із слайдами, де зображено нормальну і атипову

будову артикуляційного апарату (різні види будови губ, твердого та м'якого піднебіння, маленького язичка – увули, язика і підязикової складки – вуздечки, щелеп, зубів), а також наводимо приклади найпоширеніших статичних і динамічних завдань для перевірки його моторики – «Посмішка», «Слоник», «Гойдалка», «Лопатка», «Голочка», «Кішечка», «Конячка» тощо. Разом із тим, ми звертаємо увагу студентів і на явища, які можуть бути показниками порушеного орального праксису (труднощі переключення, застрягання на одному типі руху, недостатня диференціація рухів) чи кінестетичного гнозису (чи визначає дошкільник у якій точці доторкнулися до його язика, губ, обличчя, чи може він відтворити задані педагогом рухи без використання дзеркала або із закритими очима).

Під час розгляду питання, присвяченого діагностуванню звуковимови ми наголошуємо на потребі перевірки вимови голосних і приголосних звуків у різних позиціях (ізолювано, у відкритому й закритому складі, на початку, в кінці, у середині слів, у фразі) і фіксації якості вимови конкретного звука (дитина звук вимовляє правильно, спотворено, звук відсутній, замінюється іншим звуком). Також демонструємо окремі завдання і різні способи обстеження звуковимови – відображено, під час розгляду ілюстрацій, в ігровій формі.

Проте недоліки вимови слів у низці випадків не обмежується лише недоліками звуковимови, а можуть бути пов'язані із порушеннями складової структури слова, що знаходять свій вияв у перестановці звуків та складів, їх додаванні чи опусканні під час вимови слова. У зв'язку із цим ми пояснюємо студентам потребу використання у процесі діагностування звукової сторони мовлення слів різної складової структури – зі збігом приголосних на початку, в середині та в кінці слова, багатоскладових, таких, що містять подібні звуки – у самостійному мовленні дитини, за ілюстраціями та відображено, а також запис того, як дитина вимовляє конкретне слово.

Розглядаючи питання «Обстеження фонематичного сприймання», ми ознайомлюємо майбутніх вихователів із прийомами визначення того, чи розрізняє дитина на слух ізолювану вимову голосних і приголосних звуків далеких і близьких за акустичними ознаками, чи впізнає заданий звук у складах, у словах (голосний – на початку слова у наголошеній та ненаголошеній позиціях; приголосний – у кінці слова та на початку слова), чи розрізняє слова-пароніми. Крім того, ми пояснюємо здобувачам освіти, що додатковими прийомами для обстеження фонематичного сприймання і навичок слухового контролю є імітація педагогом спотвореної вимови, аудіо чи відеозапис мовлення дошкільника, що демонструється дитині з пропозицією визначити, чи правильно було вимовлене слово, чи була допущена помилка і яка саме.

Під час розгляду питання «Обстеження лексичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку» ознайомлюємо майбутніх вихователів із основними діагностичними прийомами (називання предметів, називання предметів за описом, добір узагальнювальних назв до серії предметів, називання дії за показуванням предметом, добір прикметників до слова, синонімів або антонімів до заданих слів чи їх групи, розуміння прямого і переносного значення слова, багатозначності слів) та пропонуємо навести приклади завдань, які можуть бути використані для обстеження активного словника вихованців молодшого, середнього та старшого дошкільного віку.

Розкриваючи питання «Обстеження граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку», ми знайомимо здобувачів освіти з прийомами діагностування використання числових, родових, відмінкових форм іменника, прикметника, дієслова, видових категорій дієслова, узгодження іменника з числівником, утворення зменшувально-пестливої форми іменників, назв дитинчат тварин, відносних прикметників від іменників, присвійних прикметників, утворення слів префіксальним способом, вживання прийменників у словосполученнях і реченнях, розуміння смислових зв'язків між словами в реченні, засвоєння синтаксичного значення слова в реченні, розуміння логіко-граматичних конструкцій. Крім того, під час лекційного заняття ми разом зі студентами продумуємо орієнтовні дидактичні вправи і завдання, які можуть бути використані у процесі діагностування сформованості граматичної компетентності дошкільників.

Оскільки зв'язне мовлення є результатом успішного засвоєння усіх сторін мовлення (лексичної, граматичної, звукової) його сформованість передбачає здатність дитини до продукування розгорнутого висловлювання, що характеризується змістовністю, логічністю, послідовністю, грамотністю. У зв'язку з цим, під час розгляду питання «Обстеження зв'язного мовлення в дошкільників» ми ознайомлюємо студентів із прийомами, що дозволяють перевірити вміння дошкільників описувати картинку, іграшки, предмети, зв'язно відповісти за змістом картинки чи художнього тексту, складати розповіді за сюжетною картинкою та за їх серією, на запропоновану тему та про події з власного досвіду та пропонуємо запропонувати приклади завдань, що можуть бути використані у практиці роботи з дітьми.

Трансформувати набуті знання здобувачів освіти на рівень практичних умінь і навичок, що сприятиме формуванню в них діагностувальної компетентності, майбутні вихователі можуть під час практичних і лабораторних занять. Здійснюючи підготовку до них, студенти виконують завдання для самостійної роботи як теоретичного, так і практичного спрямування, зокрема укладають

портфолію з матеріалами, що можуть бути використані під час обстеження мовлення вихованців. У зв'язку із тим, що нині більшість ЗДО працюють у дистанційному форматі, ми пропонуємо майбутнім педагогам створювати електронний альбом із завданнями та ілюстраціями до них або серію мультимедійних презентацій, що можуть бути використані як під час безпосередньої чи під час он-лайн діагностики мовлення.

Зокрема самостійна робота студентів передбачає такі завдання:

- виписування у глосарій основних термінів з теми, що вивчається;

- складання схематичної або образної моделі, яка відображала б міжсистемні та внутрішньо системні зв'язки логопедії з іншими науками з подальшим їх поясненням;

- замальовування схеми будови мовленнєвого апарату людини;

- замальовування схеми класифікації голосних і приголосних звуків української мови;

- добір 2-3 прикладів, які показували б роль різноманітних факторів у виникненні дефектів мовлення в дітей;

- добір 2-3 прикладів правильного й неправильного мовленнєвого виховання дітей;

- оформлення таблиці, яка б демонструвала спільні та відмінні ознаки клініко-педагогічної та психолого-педагогічної класифікації мовленнєвих порушень;

- складання переліку вимог щодо послідовності логопедичної діагностики та до дидактичного матеріалу, що може бути використаний під час її проведення;

- аналіз альбомів та мовленнєвих карток, що використовуються під час обстеження мовлення у дітей, виділення їх спільних і відмінних ознак;

- складання рекомендацій щодо використання альбому логопедичного обстеження та заповнення мовленнєвої картки під час обстеження мовлення у дітей дошкільного віку;

- складання переліку запитань для анкети для батьків для обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього та/або дошкільного віку;

- розроблення рекомендацій щодо проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей раннього віку;

- добір наочного дидактичного матеріалу для проведення обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 5-6 завдань для проведення обстеження немовленнєвих процесів та різних видів моторики у дітей дошкільного віку з подальшим його оформленням у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 4-5 завдань для проведення обстеження імпресивного

мовлення в дітей дошкільного віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 7-8 завдань для проведення логопедичної діагностики стану будови і функцій артикуляційного апарату, дихання, голосоутворення, темпоритмічної сторони мовлення в дітей дошкільного віку з можливим його оформленням у вигляді альбому чи мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і завдань для проведення обстеження слухового сприймання, фонематичного слуху, вимови звуків [с], [с'], [з], [з'], [ц], [ц'], [ш], [ж], [ч], [р], [р'], [л], [л'], [й], [г], [г'], [к], [х], [д], [д'], [т], [т'] у різних позиціях та складової структури слова в дітей дошкільного віку з подальшим його оформленням у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичний матеріал і 8-10 завдань для проведення обстеження лексичної і граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 5-6 завдань для проведення обстеження розвитку діалогічного і монологічного мовлення в дітей дошкільного віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

Виконані завдання студенти демонструють під час практичних занять, це з одного боку дає змогу перевірити якість засвоєння ними матеріалу, а з другого – активізує їх на занятті. Також для активізації студентів під час заняття використовуємо інтерактивні технології навчання. Наведемо приклад проведення практичного заняття з теми «Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». Зокрема, розглядаючи питання «Історичний аспект розуміння причин мовленнєвих порушень. Етіологія порушень мовлення» ми використовуємо технологію колективно-групового навчання «Незакінчені речення», наприклад, «Причинами порушень мовлення є ...», «У давні часи грецький філософ і лікар Гіппократ вбачав причину низки мовленнєвих розладів, зокрема заїкання, в ...», «У 1861 р. французький лікар Поль Брока показав наявність в головному мозку поля, що ...», «Прикладом органічних / функціональних / вроджених / набутих / спадкових / зовнішніх / внутрішніх причин порушень мовлення є ...» тощо.

Розглядаючи питання «Класифікації порушень мовлення в дітей дошкільного віку», ми пропонуємо студентам заслухати фрагмент або переглянути короткий відеозапис дитячого мовлення та охарактеризувати мовленнєве порушення з точки зору клініко-педагогічної та психолого-педагогічної класифікацій порушень мовлення, з'ясувати, чи є порушеними процеси впізнання мовленнєвих і немовленнєвих звуків (агнозія), добору,

програмування серії мовленнєвих і немовленнєвих рухів, їх переключення (апраксія/диспраксія) та встановити логопедичний діагноз. Під час виконання цього завдання ми використовуємо технологію кооперативного навчання «Акваріум», коли підгрупа з трьох здобувачів освіти («рибок») обговорює переглянутий чи заслуханий фрагмент дитячого мовлення, наводить аргументи на користь того чи іншого логопедичного висновку, а решта майбутніх педагогів («рибалки») оцінюють якість встановленого діагнозу.

Наведемо декілька текстових характеристик мовлення дитини, що також пропонуємо для аналізу майбутнім вихователям:

«Дитина 5 років. Дитина розуміє звернене мовлення у межах вікової норми, словник відповідає вікові. Під час спілкування користується фразовим мовленням. Слухова увага сформована – розрізняє немовленнєві шуми, схожі за звучанням слова, звуки, відтворює ритм. Складова структура слова сформована. Під час вимови змінює звук Ч на Ц, Ж – на З, звуки Л, Ль, Р, Рь – пропускає. Артикуляційний апарат без особливостей у будові, тонус у нормі». Така характеристика відповідає логопедичному діагнозу – дислалія, фонетичне недорозвинення.

«Дитина 5 років 3 місяці не може втримувати язик на вказаних позиціях, язик знаходиться у пошуді потрібного положення у роті для вимови звука. Через це свистячі звуки С, З, Ц замінюються шиплячими Ш, Ж, Ч; звуки Л, Ль, Р, Рь замінюються звуком Й. Під час вимови слів іноді порушена їх складова структура. На слух дитина розрізняє далекі й близькі за акустичними ознаками звуки. Словник відповідає вікові, хлопчик говорить простими і складними реченнями без ознак аграматизму». Логопедичний діагноз – дислалія (поліморфна), фонетичне недорозвинення, диспраксія.

«Дитина 3 роки 6 місяців. Не відтворює симетричні й асиметричні пози, порушений пальцевий, артикуляційний праксис; щодо орального праксису, то може відкрити рот, статично потримати язик, проте не надуває щоки. Дитина розуміє іменники в називному відмінку та дієслова в наказовому способі. Під час взаємодії широко використовує жести, крик, переважно позначає предмети «своє мовою». Слухова увага у дитини знижена, не розрізняє немовленнєві шуми, слова близькі за звучанням, звуки. Не сформована складова структура слова, дитина важко переключається між голосними звуками. Ізольовано вимовляє голосні, М, П, Н – з допомогою, інші звуки вимовити не морже. Є труднощі у доборі артикуляційної позиції. Тонус у нормі». Логопедичний діагноз – алалія, загальне недорозвинення мовлення, слухова вербальна агнозія, диспраксія.

«У дитини, 4 роки, спостерігається дещо знижене розуміння мовлення, слова для спілкування

майже не використовує – в основному жести. Не розрізняє на слух звуки мовлення. У вимові присутні голосні, губні приголосні та задньоязикові приголосні звуки. Будова артикуляційного апарату в дитини без особливостей. Права сторона тіла спастична, все виконує лівою. Голос тихий. У дитини наявне органічне ураження кори головного мозку – видалення пухлини». Логопедичний діагноз – дизартрія, загальне недорозвинення мовлення, слухова вербальна агнозія, диспраксія.

Також упродовж практичного заняття майбутні вихователі репрезентують виконані завдання самостійної роботи, аргументуючи тим самим свою позицію під час обговорення основних питань теми.

Під час практичних занять методичного спрямування студенти демонструють окремі способи використання розроблених ними альбомів та презентацій для обстеження мовлення дошкільників. Окрім того, на заняттях такого типу відбувається обговорення основних питань теми, що підкріплюються прикладами завдань, які можна використати майбутнім вихователям у процесі діагностування мовленнєвих і немовленнєвих процесів. Водночас у процесі аналізу виконаних завдань самостійної роботи під час практичних занять, що стосуються методики обстеження немовленнєвих і мовленнєвих процесів ми звертаємо увагу здобувачів освіти не лише на потребу дотримання вимог щодо добору дидактичного матеріалу для логопедичного обстеження, але й на інструкції та способи пояснення виконання завдань дітям. Завершується практичне заняття рефлексією, а також взаємооцінюванням студентами відповідей та розроблених завдань і оцінюванням викладачем засвоєних знань та практичних умінь, продемонстрованих здобувачами освіти.

Вправління майбутніх вихователів у діагностуванні мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей відбувається на лабораторних заняттях. Безумовно, що організація такого типу занять на базі ЗДО має низку переваг: безпосередня взаємодія із дошкільниками, апробація дібраних та розроблених діагностувальних методик під час живого спілкування із дітьми, можливість спробувати себе у ролі вихователя або вчителя-логопеда. Проте реалії нашого життя (неможливість відвідувати студентами заклади освіти через епідемічні обмеження, а згодом і через війну в країні) зумовили потребу проведення лабораторних занять у дистанційному режимі. Тому під час проведення он-лайн занять ми використовуємо платформу Zoom, котра дає можливість організувати сесійні кімнати для роботи у мікрогрупах. У кожному сесійну кімнату ми об'єднуємо по 3 студенти – студент-«дитина», студент-«вихователь» та студент-«експерт». Викладач має можливість переміщуватися між сесійними кімнатами і спостерігати за діяльністю усіх учасників Zoom-конференції. Час

взаємодії здобувачів освіти у мікрогрупі ми обмежуємо 15 хвилинами, і після цього змінюємо склад мікрогруп та ролі студентів у них. Це дозволяє майбутнім педагогам «вихователям» обстежити окремі мовленнєві або немовленнєві процеси у «дошкільників», використовуючи розроблені до практичних занять та доповнені до лабораторних занять альбоми чи презентації, та заповнити відповідні графи у мовленнєвих картках і встановити логопедичний висновок; «дошкільникам» зімітувати визначене викладачем порушення мовлення, визначити доступність і зрозумілість інструкцій для виконання; «експертам» – оцінити якість процедури й діагностичного інструментарію «вихователя», правильність постановки ним логопедичного діагнозу та розуміння студентом-«дошкільником» основних проявів того чи іншого порушення мовлення. У кінці лабораторного заняття відбувається рефлексія, заслуховуються виступи «експертів» та викладача з оцінками роботи здобувачів освіти та підбиваються підсумки заняття.

Досвід викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» дає змогу сформулювати такі рекомендації для викладачів педагогічних ЗВО:

1) З метою якісного викладання дисципліни використовуйте наочність. Так, наочність, окрім того, що дозволяє краще сприймати теоретичний матеріал, передбачає демонстрування слайдів з ілюстраціями будови органів мовлення у нормі та в патології, адже майбутні педагоги зазвичай не спостерігали до вивчення курсу атипову будову артикуляційного апарату. Демонстраційні дидактичні матеріали для занять у формі аудіозаписів формують загальне уявлення про особливості мовлення дітей з тим чи іншим порушенням мовлення. Використання відеозаписів під час занять надає змогу продемонструвати студентам типові прояви немовленнєвих і мовленнєвих процесів у дітей з вадами мовлення, поспостерігати за перебігом процедури їх обстеження вчителем-логопедом, інструментарієм, що використовується ним.

2) У процесі викладання дисципліни надавайте перевагу інтерактивним методам навчання, які сприяють взаємонавчанню. Навіть, за умови навчання он-лайн, намагайтесь використовувати технології ситуативного моделювання, де б майбутні педагоги могли спробувати свої вміння з проведеного обстеження мовлення в дітей.

3) Якщо є можливість, залучайте до проведення занять фахівців-практиків – досвідчених вихователів ЗДО компенсуючого або комбінованого типу, що мають досвід роботи з дітьми з порушеннями мовлення, вчителів-логопедів закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів або соціально-реабілітаційних центрів.

4) Пам'ятайте, що вивчення основ логопедії та діагностики порушень мовлення є передумовою для опанування майбутніми вихователями

«Логопедії з практикумом» та низки інших фахових дисциплін, як от «Теорія і методика виховання дітей з вадами», «Спеціальна методика розвитку мовлення», «Логоритміка», «Логопедичний масаж і гімнастика», «Організація та планування логопедичної роботи».

Таким чином, викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» спрямоване на формування у студентів діагностувальної компетентності як здатності обстежувати мовленнєвий розвиток дошкільників, беручи до уваги сформованість мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей та, у разі потреби, встановлювати вид наявного порушення мовлення з подальшим обґрунтуванням логопедичного висновку і визначенням напрямів корекційно-розвиткової роботи.

Висновки. Аналіз проблеми підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми з особливими потребами, зокрема з порушеннями мовлення у загальноосвітньому просторі, засвідчив необхідність формування у здобувачів освіти знань з основ логопедії та здатності здійснювати діагностування мовленнєвих і немовленнєвих процесів вихованців.

Викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» із застосуванням мультимедійних та інтерактивних технологій, демонструванням зразків мовлення дітей з певним видом мовленнєвого порушення дозволяє формувати у них здатність до обстеження мовлення дошкільників, встановлення мовленнєвого порушення та подальшого розроблення й реалізації індивідуальної програми розвитку як одноосібно, так і в складі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими мовленнєвими потребами.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у вивченні проблеми підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар Т. Інклюзивна компетентність педагогічних працівників у США. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. №2 (39). С. 30-34.
2. За матеріалами даних ЄДЕБО URL: https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=1&education_base=40&speciality=012
3. За матеріалами даних ЄДЕБО URL: https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=1&education_base=40&speciality=016-187&study_program=%D0%B%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F
4. Загородня Л. П., Титаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 319 с.
5. Мартинчук О. В. Теоретичні основи формування професійної компетентності вихователів

дошкільних закладів у сфері розвитку дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/18173174.pdf>

6. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / укл. Прохоренко Л. І. та ін.; Мін. освіти і науки України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка. Київ, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/12/31/Metod.rekom.dlya.IRTS.31.12.pdf>

7. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / укл. Прохоренко Л. І. та ін.; Мін. освіти і науки України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка. Київ, 2022. URL: <https://docs.google.com/document/d/1123PYLXoCo8feG12EgnF60Kwa23aC3wE/edit>

8. Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бердянськ. держ. пед. ун-т, Запорізьк. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. 288 с.

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017р.№2145-VIII.Датаоновлення:27.10.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

10. Соціально– емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посібник для вузів / О. Л. Кононко. Київ. : Освіта, 1998. 255 с.

11. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». МОН України. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>

12. Технології логопедичного обстеження : навчально-методичний посібник / упор. Є. Ю. Ліндіна, О. В. Ревуцька. 2-е видання, доповнене та доопрацьоване. Київ : Освіта України, 2021. 218 с.

13. Цегельник Т. М. Формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти : дис. ... д-ра філософії : 011 Освітні, педагогічні науки, 01 Освіта/Педагогіка / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2021. 327 с.